

Jihotvar Hrdějovice a keramika 60. let

Retromuseum Cheb

10. 3.–4. 9. 2022

Vernisáž ve středu 9. března v 17.00.

Výrobní družstvo Jihotvar se sídlem ve Veselí nad Lužnicí vzniklo v 50. letech 20. století spojením několika menších keramických závodů, ale také například družstva Legiostavba právě z Veselí, jež se zabývalo výrobou stavebnin. Vedle provozu v Hrdějovicích, kterým se zde budeme zabývat, mělo i další – například v Jarošově nad Nežárkou, Klikově nebo Sudoměři. Výroba však zpočátku trpěla stagnací a nedostatkem inovací. Změna nastala až po úspěchu československé expozice na první poválečné světové výstavě Expo 58 v Bruselu. Státní orgány, povzbuzeny oceněními, která zde Československo získalo, i popularitou nového estetického stylu, se rozhodly reagovat na stoupající nároky veřejnosti, lačnicků po nových produktech, jež by zvýšily životní úroveň. Do výrobních závodů zamířili absolventi vysokých uměleckých škol, aby stávající sortiment obohatili novými návrhy. Přestože znárodněná velkovýroba jela v zavedených kolejích a o nějaké velké změny neměla příliš zájem, dílčí úspěchy se přece jen dostavily. V obchodech se pomalu začaly objevovat předměty každodenní potřeby v novém moderním, barevně i tvarově přitažlivém stylu.

Lépe než velké závody na tom byla výrobní družstva, neboť v podmínkách menších provozoven se změny dařilo prosazovat s větším úspěchem. To byl i případ závodu v Hrdějovicích. Ten tehdy na trh uvedl keramické předměty v tzv. bruselském stylu, které zároveň navazovaly na tradici zdejší výroby kameninových předmětů. Díky tomu se jeho keramická produkce 60. let výrazně zapsala do dějin českého designu. Největší zásluhu na tom měli dva absolventi keramické školy v Bechyni, Antonín Škoda

Váza rezná, č. 611, autor Karel Příhoda, v. 15 cm, vyrobeno litím, dekor šlemová glazura; Váza s ouškem, č. 613, autor Antonín Škoda, v. 18 cm, dekor barvou pod glazurou, máčeno v průhledné glazuře

a Karel Příhoda, oba Jihočeši, kamarádi a vrstevníci, shodně narození v roce 1935.

Začátky keramické výroby v Hrdějovicích spadají do roku 1899, kdy na kraji obce vznikla malá hrncířská dílna. Dostatek vhodných hlín v okolí umožnil rozvoj zdejší produkce pod hlavičkou rodinného podniku Josefa Štěpánka. Vyrábělo se tu hrncířské zboží denní potřeby a později také odolné varné nádobí značky Blesk z kameninové hmoty pálené na vysoké teploty. Speciální směs několika hlín měli dokonce chráněnou patentem a její zpracování bylo základem věhlasu závodu, který nacházel odbyti i v cizině. Vyráběly se zde však i ozdobné předměty, vázy a čajové servisy ve stylu art deco nebo s lidovými vzory. Do rodinné firmy byli zapojeni jak oba synové zakladatele závodu, tak jeho pět dcer.

Po válce se situace nevyvíjela dobře. Bratři Štěpánkové nejdříve vstoupili do družstva keramiků v Bechyni a rodinný podnik nakonec skončil jako součást výrobního družstva Jihotvar. V roce 1959 byl přijat Antonín Škoda a brzy na to se vrátil také Karel Příhoda, který se v Jihotvaru po válce vyučil. Oba dostali příslušné kompetence k tomu, aby změnili zastaralý sortiment, a v Hrdějovicích se nově vyrábělo v souladu s požadavky doby. Antonín Škoda byl keramikem s výjimečným citem pro materiál, obrovskou fantazií a pracovitostí. Jeho souputník Karel Příhoda se též podílel na vývoji nových návrhů, ale protože byl prakticky zaměřený, brzy se stal vedoucím celého závodu. Své návrhy se snažili co nejdříve uvést do výroby. Měli v tom i podporu zaměst-

Váza s tečkami, č. 62/71, autor Antonín Škoda, prům. 12 cm, fajáns

nanců, a jejich vize se tak začaly rychle naplňovat. V duchu tehdy nového bruselského stylu navrhnul Antonín Škoda štíhlé vázy, mísy a servis ve svěží pastelové barevnosti s proskrabovaným vzorem pod glazurou. Tyto předměty měly obchodní úspěch a mladým výtvarníkům se dostalo podpory vedení družstva. Začali s realizací své představy moderních kameninových předmětů, rezných s jemným zdobením, odkazujících k tradiční lidové tvorbě. Vznikaly celé série s jedinečnými tvary a zdobením, ale také vynikající užitnou hodnotou, využívající zdejší mimořádný kameninový střepek.

Antonín Škoda si vyvinul vlastní originální tvarosloví. V Hrdějovicích se podle jeho návrhů vyráběly ozdobné kachle, závěsné vázičky, vázy a mísy, a to v malých sériích rukodělnou výrobou, jak to bylo dáno podmínkami malého závodu. Výrobky Jihotvaru byly prezentovány na řadě menších výstav i celostátních přehlídek, kde získávaly ocenění. O závodě se psalo v tisku a hrdějovická produkce se v obchodech nikdy příliš neohrála. Do zdejších dílen zároveň začali přijíždět nejlepší keramici té doby, aby si tu v příjemné tvůrčí atmosféře realizovali vlastní práce a stejně tak navrhovali pro hrdějovickou výrobu.

V průběhu 60. let byly mimoto zavedeny dvě technologické novinky. Tou první bylo využití skla: skleněná drť se vkládala na kameninu, jež se vypalovala za vysokých teplot. Tímto postupem vznikaly originální předměty se skleněnou vrstvou – například závěsné kachle či soubory váz. Druhou metodou bylo míchání kameniny s kysličníky kovů, kdy vypálením vznikala nádherný tmavý probarvený střepek, který se dále zdobil tmavým burelem.

Sedící, č. 62/61, autor Antonín Škoda, v. 23 cm, šamot

V té době se za podpory Karla Příhody začalo využívat ke zdobení keramických předmětů „lidového“ vzoru modrých květin, jež měl tradici už z předválečné doby. Tento typický jihočeský motiv se později rozšířil natolik, že dnes si pod pojmem „hrdějovická keramika“ většinou představíme právě tento dekor.

Přestože práce Antonína Škody byla v 60. letech široce oceňována, v roce 1969 hrdějovický závod opustil. V roce 1975 byla spuštěna výroba v nové moderní hale, která vyrostla v sousedství původního závodu. V jeho čele zůstal Karel Příhoda a díky novým mladým návrhářům a šikovným řemeslníkům v Hrdějovicích produkce kvalitních užitkových předmětů podle vlastních návrhů nadále pokračovala. Značně se rozšířila i výroba keramiky s modrým květem, který se stal žádaným chalupářským artiklem; tato keramika se v Hrdějovicích vyrábí dodnes.

Antonín Škoda a Karel Příhoda se souběžně s navrhováním pro hrdějovický závod věnovali vlastní tvorbě a zvláště v 70. a 80. letech také návrhům keramických děl pro architekturu. Antonín Škoda (†2000) měl v centru Českých Budějovic vlastní ateliér a jeho realizace pro exteriéry i interiéry veřejných budov najdeme prakticky v celém jihočeském regionu, byť mnohá díla byla po roce 1989 odstraněna. Také Karel Příhoda (†2021) si po odchodu z Hrdějovic zřídil ateliér, kde experimentoval s tvary i materiály. Ke konci života také maloval a psal povídky a básně.

Ukázka dekoru typu „modrý květ“, 70. nebo 80. léta

Děvče, č. 66/29, závěsný kachel, autor Antonín Škoda, prům. 27 cm, zatáčeno z hrnčířské hlíny, dekor sklo

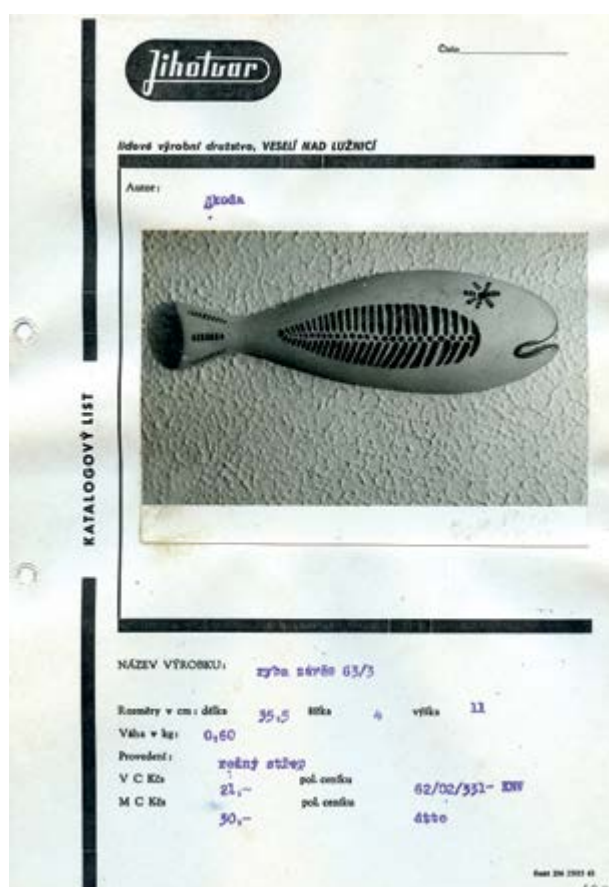
Masopust, ozdobný kachel, autor Antonín Škoda, 1962, 35 x 19 cm, vytvořeno formováním z hrnčířské hmoty, Městské muzeum Bechyně

Miska, č. 62/106, autor Antonín Škoda, prům. 15 cm, plavená kameninová hmota

Džbán Hubert s odlivkou, autor Antonín Škoda, 1963, v. 24 a 10 cm

Jihotvar Hrdějovice a keramika 60. let
 Retromuseum – Mezípatro
 10. března – 4. září 2022
 Kurátorka Eva Ballová
 Otevírací doba: út–ne 10.00–17.00

Retromuseum Cheb, pobočka Galerie
 výtvarného umění v Chebu
 náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 17, Cheb
 T: +420 731 669 912, www.retromuseum.cz

Galerie výtvarného umění v Chebu
 příspěvková organizace Karlovarského kraje
 náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb
 T: +420 354 422 450, info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR.

V roce 2022 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Grafika: Kolář & Kutálek
 Obálka: Vázy, autor Antonín Škoda, výroba 1960–62, v. 23 cm, majolika, ručně
 proškrabávaný vzor pod glazurou